

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

В статті на основі фактичного матеріалу проаналізовано стан економіки України в період незалежності. Досліджені різні погляди вчених, державних діячів щодо досвіду, проблем, які мали місце за цей період. Висловлені рекомендації щодо подальшого розвитку економіки держави, поліпшення життя її громадян.

Ключові слова: незалежність, економічний розвиток, інвестиційний шлях розвитку, економічна система, модель господарювання, демографічна ситуація.

G.A. CHERESHNYA

Khmelnitsky National University

TWENTY YEARS OF UKRAINIAN INDEPENDENCE: EXPERIENCE, PROBLEMS, PROSPECTS

Abstract – The article is based on the surveys of economists, historians, sociologists, statesmen, using factual material featured experience of economic reforms in Ukraine's independence. Analyzed one of the most important characteristics of economic efficiency - productivity, compared to its current state in 1990-th year and with the leading countries of the world today. In the case studies the problem of differentiation in the levels of the regions of Ukraine, falling incomes, their impact on the index of human life. Is a critical analysis of the demographic situation in Ukraine and causes catastrophic extinction of the population. Attention is paid to the need to formulating strategies and tactics of economic reforms in terms of their impact on social welfare of the people. Recommendations expressed on choosing an economic system that is functioning as a fundamental principle of economic efficiency model, which would be anticipated conditions for personal fulfilment as the driving force of society.

Keywords: independence, economic development, investment development path, economic system, pattern of economic, demographic situation

Постановка проблеми в загальному вигляді та аналіз останніх досліджень і публікацій. 24 серпня 2011 року виповнилось двадцять років функціонування України в умовах незалежності. Вчені-економісти, історики, соціологи, державні діячі виступили з науковими дослідженнями щодо досягнень, проблем, перспектив на майбутнє на цьому шляху з урахуванням уроків пройдених десятиріч. Свої думки з цього приводу представили А. Арсенко, В. Буткін, О. Веклич, В. Вишневський, О. Гош, С. Дем'яненко, П. Єщенко, Г. Лопушняк, П. Махнюк, Д. Полозенко, В. Попов, П. Симоненко, М. Шлапак та інші. В цих дослідженнях висловлюються кардинально протилежні думки щодо аналізу пройденого Україною шляху за двадцять останніх років.

Метою дослідження – на основі фактичного матеріалу показати досвід, проблеми, які мали місце за цей період, висловити рекомендації щодо забезпечення в державі належного економічного розвитку, гідного життя її громадян, нормальної демографічної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За період незалежності нашої держави динаміка зростання соціально-економічних показників не дає підстав стверджувати, що в країні відбулись якісні зміни, які відповідають поняттю “економічний розвиток”. Однією з найважливіших характеристик ефективності економіки є продуктивність праці. Вона в Україні, на жаль, перебуває на рівні минулого століття. До прикладу, в 2001–2008 рр. вона становила 12,2–16,4% цього показника у США, 15,9–22,2% – Німеччині, 13,4–19,6% – Франції, 16,1–21,2 – Великобританії, 17,6–23,6 – Японії. В 2008 році в Україні порівняно з країнами – новими членами Європейського Союзу (далі – ЄС) продуктивність праці була на рівні 30–33% продуктивності праці в Чеській республіці, Угорщині, Словаччині, 38% – Польщі, 50,4% і 55,6% – Росії і Румунії [3, с.45]. Згідно з оцінкою темпів зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) на середньострокову перспективу, для досягнення рівня продуктивності праці у країнах – нових членах ЄС і високо розвинутих країнах при здійсненні комплексного підходу до модернізації в Україні, знадобиться 10–15 років. Якщо проаналізувати останнє десятиріччя, то ВВП становив лише 63% показника 1990 року, оплата праці – 76%, продуктивність праці – 80%, тривалість життя збільшилась всього на два роки. Як наслідок – наша країна займає передостаннє місце серед держав Європи та Центральної Азії [3, с.45].

Українська економіка в порівнянні з 1990 роком стиснулась у розмірах вдвоє. Це свідчить про те, що приватне володіння і керівництво власністю в наших умовах не є ефективним в порівнянні з суспільним. Більшість українських підприємств належить нерезидентам. Сьогодні весь прибуток отриманий в результаті трудових зусиль суспільства всупереч інтересам народу експортується в західні банки, туди надходить також і критична частина обігових і амортизаційних фондів підприємств.

В Україні з-за відсутності інвестиційних ресурсів вкрай повільно впроваджуються новітні технології і держава сповзає до сировинної моделі економіки. Якщо в 2000 році інноваціями займалися 18% підприємств, то в 2010 – 13,8%. Частка підприємств, які впроваджували інновації, знизилась з 14,8% у 2000 році до 11,5% у 2010 році, а питома вага реалізованої інноваційної продукції становила 7% у 2002 році і 3,8% у 2010 [3, с.45]. За останні двадцять років в Україні не побудовано жодного великого підприємства на

власній сучасній інноваційній основі [6, с.79].

Як підтверджують ряд досліджень [2, 3, 5], в Україні падає питома вага машинобудування в промисловості і відносно збільшується металургійне виробництво. Оскільки останнє є експортним та енергомистким (в Україні енергомисткість ВВП в 2,5 рази вища від середньої енергомисткості ВВП у розвинутих країнах), то нашій державі стає дедалі важче витримувати конкуренцію на фоні світового надлишку сталеливарних потужностей. Разом з тим, зростає залежність України від зовнішнього фактора: сьогодні понад половину її ВВП створюють експортноорієнтовані галузі – металургія, хімічна промисловість, сільське господарство. Їх продаж на світовому ринку впливає як на курс національної валюти, так і на попит і пропозицію щодо продукції названих галузей, що, в свою чергу, стимулює нестабільність і критичну ситуацію.

Двадцятирічний шлях ринкового реформування в Україні поглибив диференціацію у рівнях розвитку регіонів. До прикладу, в Хмельницькій області валовий регіональний продукт в розрахунку на одну людину склав у 2008 році 11932 грн, а в Дніпропетровській – 30918 грн, що у відсотках до загальноукраїнського відповідно 58,2% і 150,9%. Середньомісячна оплата праці в розрахунку на одного штатного працівника в Хмельницькій області склала 1726 грн, а в Донецькій – 2549 грн, що у відсотках до середньоукраїнського рівня відповідно 77,1% і 113,8%. Витрати населення у розрахунку на одну людину в третьому кварталі 2010 року в Хмельницькій області склали 3481,3 грн, а в Донецькій області – 4467 грн, що у відсотковому відношенні до середньоукраїнського рівня відповідно 78% і 100,1% [3, с.47]. Усі ці моменти стають причинами зростання соціально-економічних суперечностей, які становлять потенційну загрозу для територіальної цілісності та суверенітету України.

Роки незалежності, на нашу думку, довели недоцільність в Україні президентсько-парламентської та парламентсько-президентської форм влади. Це були роки хаосу в управлінні українською економікою і суспільством. Не виявив жодної конструктивної риси в управлінні економікою України і поділ влади. Навпаки, життя країни супроводжувалось постійною боротьбою різних гілок влади, яка неодноразово доводила, що парламентська форма не змогла забезпечити українському суспільству належних умов для соціально-економічного розвитку.

Такий стан в українському суспільстві негативно вплинув і на добробут українського народу. Різне падіння доходів населення України розпочалось ще в перші роки незалежності і стало настільки значущим, що його наслідки даються взнаки і досі. У 2002 році частка бідного населення сягнула 47%, а в 2009 році внаслідок рецесії частка бідного населення ще зросла [2, с.81]. На даний момент Україна не може себе забезпечити жодною товарною позицією споживчого ринку. Споживання м'яса, в порівнянні з часами УРСР, скоротилося в два рази. В 2011 році середній українець з'їдав 18,6 кг свинини, а в 1989 – 31 кг. Поголів'я ВРХ скоротилося більш, ніж у п'ять разів з двадцяти мільйонів голів до п'яти мільйонів [1, с.1]. Сьогодні, коли Україна прагне ввійти до ЄС маємо як основний напрямок взяти курс на піднесення добробуту бідних верств населення, частка яких за даними Держкомстату сягає 26,4 % без збільшення багатства багатих, а отже на скорочення розбіжності між доходами бідних і багатих. Як відомо, у соціології вважається, що перевищення доходів верхнього дециля у десять разів спричиняє соціальну напруженість, яке веде до соціальних вибухів. Якщо в країнах ЄС співвідношення доходів 20% найбагатших і 20% найбідніших громадян становить в середньому 4,8:1, в Китаї – 7:1, то в Україні – 15:1, а окремі дослідники вважають, що 40:1 [3, с.46]. З цих причин у нас індикатор споживання продуктів харчування є невисоким: м'яса – 57% від потреби, молока і молокопродуктів – 59%, плодів і ягід – 47% [5, с.84]. Сьогодні з показника індексу людського життя Україна займає 69 місце в світі, а в 2011 р. була на 45-му [3, с.45].

Україна перетворилася на країну катастрофічного вимирання населення, яке за останні двадцять років скоротилося більш як на 6 млн осіб, що перевищує її демографічні втрати в роки Великої Вітчизняної війни. За темпами вимирання населення наша країна займає перше місце в світі. Як вважають експерти ООН, згідно з середнім варіантом прогнозу до 2050 року населення України зменшиться на 11 млн чол., або на 23,4% і до середини XXI століття становитиме 35,1 млн чол. [4, с.45]. СНІД і туберкульоз стали вірними супутниками української нації. Кількість хворих на туберкульоз і носіїв ВІЛ в сумі становить 1 млн осіб (2% населення України). Щогодини в Україні захворює на туберкульоз 4 чоловіка і помирає від нього один хворий. За останні 15 років ми втратили 150 тисяч громадян через цю хворобу, з них 86% – люди працездатного і репродуктивного віку. Такий стан був одразу після громадянської війни в 20-х роках минулого століття [1, с.1].

Висновки. Як видно, за минулі двадцять років в Україні не сформульовано стратегії і тактики економічних реформ з точки зору їх впливу на соціальний добробут усього народу. Не визначено часових рамок та очікуваних результатів трансформації національної економіки. Реформування народного господарства України було віддано на відкуп Світовому банку та Міжнародному Валютному Фонду, які нав'язали їй неоліберальні рецепти “лікування” економіки, що вилилось у колосальні зовнішні борги (95 млрд боргу має Україна станом на 2012 р.) [7, с.3]. Здійснювана в Україні політика прийшла в суперечність з завданнями ефективної роботи підприємств і стала серйозною перешкодою для її переходу на інноваційний шлях розвитку. Явно не відповідає вимогам ефективного господарювання механізм утворення цін, підвищення якості продукції, задоволення потреб населення у товарах народного споживання.

Вважаємо, що в Україні необхідно сформувати цілісну, єдину систему, яка б органічно поєднувала

форми централізму та ринкові методи управління, обрати таку економічну систему, яка б слугувала першоосновою моделі господарювання. Якою буде економічна система, такою і буде модель господарювання, в якій створюватимуться всі умови для самореалізації людини, яка є рушійною силою суспільства, адже в сучасних цивілізованих країнах, розуміючи це, капітал пов'язують не тільки з грішми і матеріальними цінностями, а й з потенційними ресурсами людини. Не здійснивши цього, Україна повністю втратить шанс вирватись з групи відсталих держав з низьким рівнем життя.

Література

1. Гаврильченко Ю. Україна: маємо те, що маємо / Ю. Гаврильченко // Комуніст Поділля. – 2012. – № 33. – С. 1.
2. Гош О. Соціально-економічний лад реформованої України: основні необхідні інновації / О. Гош // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 78–88.
3. Єщенко П. Відновлення соціально-економічного розвитку – пріоритет номер один у світі та в Україні / П. Єщенко, А. Арсєнко // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 36–50.
4. Перспективи світового народонаселення 2009 р.: доповідь відділу ООН з питань народонаселення // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 45.
5. Полозенко Д. Основні напрями соціальної політики на сучасному етапі розвитку економіки України / Д. Полозенко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 83–89.
6. Попов В. Українська економіка в параметрах інфляції та безробіття / В. Попов // Економіка України. – 2011. – № 11. – С. 69–79.
7. Симоненко П. Зависимость Украины от международных финансовых структур / П. Симоненко // Комуніст Поділля. – 2012. – № 34. – С. 1.

References

1. Gavrilenko Y. Ukraine: we have what we have / Y. Gavrilenko // Communist skirts. - 2012. - № 33. – P.1.
2. Ghosh A. Socio-economic structure of the reformed Ukraine: main innovations needed / O. Ghosh // Economy of Ukraine. - 2011. - № 3. - P.78-88.
3. Eshchenko P. Restoring social and economic development - priority number one in the world and in Ukraine / Eshchenko P., A. Arsyeyenko // Economy of Ukraine. - 2012. - № 1. - P.36-50.
4. World Population Prospects 2009: report of the UN Population // Economy of Ukraine. - 2012. - № 1. - P.45.
5. Polozenko D. Principles of Social Policy at the present stage of development of Ukraine / D. Polozenko // Economy of Ukraine. - 2011. - № 7. - P.83-89.
6. Popov V. Ukrainian economy in the parameters of inflation and unemployment / Popov // Economy of Ukraine. - 2011. - № 11. - P.69-79.
7. Symonenko P. Dependence of Ukraine from mezhduнародных fynansovyh structures / P. Symonenko // Communist skirts. - 2012. - № 34. – P.1.

Рецензія/Peer review : 20.9.2013 р. Надрукована/Printed :2.10.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф., зав.кафедри обліку та аудиту ХНУ - Войнаренко М.П.